

TAM-REVY

Meddelanden från TAM-Arkiv. Nr 3/2009

A black and white photograph of three women in historical nursing uniforms. They are standing outdoors, possibly near a building entrance. The woman on the right is holding an open book, and the other two are looking at it. They are wearing white aprons over dark dresses and white caps with lace or fabric details.

Svensk sjuksköterskeförening fyller 100 år s. 12

Finns demokratin på jobbet? s. 4

Från Asklepios till dagens medicin s. 7

Blandaren – ett gammalt skämt s. 10

Kamrat polis – om en polisfacklig vänsterrörelse s. 14

Pedagogisk förändring – barnträdgårdsrörelsens förtjänst? s. 18

Alva Myrdal: Barnuppfostran – vägen till freden! s. 20

Besök på TAM-Arkiv s. 22

Franska revolutionen – en avgörande milstolpe i historien

När jag läser detta nummer av TAM-Revy tänker jag på ett revolutionsjubileum – för 220 år sedan på försommaren stormades Bastiljen och Tuilerierna. Den franska revolutionen med dess tändande slagord om frihet, jämlikhet och broderskap skakade sin samtid. Många stora poeter hänfördes av denna omvälvning, bland dem Friedrich Schiller i Tyskland, Percy Bysshe Shelley och Robert Burns i England respektive Skottland. På vilket sätt anknyter detta till TAM-Revy anno 2009?

Revolutionen aktualiserade demokratin. I den franska nationalförsamlingen slog revolutionärerna t.ex. fast att den politiska makten är till för att säkerställa de medborgerliga rättigheterna. Den gav upphov till liberalismen och socialismen. Socialister i många länder har gärna framställt sig själva som revolutionens främsta ättlingar. Den ledde också till en häftig reaktion som födde konservatismen liksom nationalismen. Högern har alltid haft ett ambivalent förhållande till händelserna 1789. Intervjun med Andreas Bergsten om demokrati och arbetsliv, om demokratins begränsningar och vilka konsekvenser detta får för medlemmar i facket i allmänhet och förtroendet för fackföreningsrörelsen i synnerhet knyter an till en diskussion med sina rötter djupt i den franska revolutionsmyllan.

Revolutionen störtade den traditionella gudstron (i kristen tappning) och ersatte den med förnuftstro (enligt de upplysningsfilosofer som inspirerade den franska revolutionen, främst Rousseau, Diderot och Condorcet). Det var Denis Diderot som sade: ”Tro på Gud är förenad med underkastelse för auktoriteter; människan blir inte fri förrän hon gjort sig kvitt både kungen och prästen. Jordan bringas först till sin rikeedom när himmelriket krossats.” Denna humanismens ateism skulle senare upprepas av Marx och andra materialistiska socialister och bli en ”trosdogm” i kommunismens Sovjet. Stefan Nyzells artikel om en vänsterrörelse inom polisen, Leif Jacobssons beskrivning av Alva Myrdals initiativ för barnen i samhället eller Johannes Westbergs analys av arbetet med förskolebarn bärs alla upp av en framstegstanke, en grundmurad tro på det mänskliga förnuftets möjligheter att påverka samhället och mänsklighetens livsbetingelser.

Idéhistoriskt tände franska revolutionen – bl.a. inom litteratur och konst – romantiken med diktare som

Lord Byron och målare som Delacroix som gav uttryck åt starka känslostormar och personlighetsutlevelser mot alla hävdvunna samhällsband och konventioner, delvis inspirerade av ”revolutionens son Napoleon”. Svenska Läkaresällskapet uppstår under en period då attityder till kärleken, döden och religionen förändrades. Den svenska elitens oro för en spridning av dessa idéer hindrade till en början sällskapets formella etablering, men i och med attitydförändringen från omsorg om livet efter detta till att mer leva i nuet bidrog till läkaryrkets växande attraktivitet.

I detta nummer av vår tidskrift finns en rad exempel på forskning i arkiv – även här finns en koppling till franska revolutionen. Det finns en stor mängd historiska verk om händelserna som kulminerade 1789 med en efterföljande övergång till diktatur och skräckvälde. Forskarna har plöjt igenom protokoll, brev och tidningar i en jakt på historien. Att veckla upp pappershandlingar och att läsa det ingen läst sedan det begav sig är ett livselixir för alla som är ute efter att ta reda på vad som hänt eller inte hänt i det förflutna. Mats Nilssons artikel om den svenska teknologföreningens inblandning i utgivningen av den än idag aktuella tidskriften *Blandaren* fyller en lucka i min kunskap om denna tidskrift i historiens backspegel. Synen på Ingenjören som en allvarsam tekniknörd i upplysningens tjänst får sig en törn genom en inblick i *Blandarens* förflutna.

Vi lever ännu – över 200 år senare – i franska revolutionens efterdyningar, även om kommunismen gjort politisk (och ekonomisk) bankrutt, så lever den kvar i socialdemokrati och socialliberalism liksom i demokrati som sakrosankt trosdogm. Det är viktigt att sätta sig in i franska revolutionen, dess förspel, förlopp och politiskt så viktiga följder, ur skilda aspekter, sedda av olika bedömare. I detta nummer av TAM-Revy lever revolutionens efterspel kvar.

Trevlig läsning.

Lars-Erik Hansen
Chef på TAM-Arkiv

TAM-REVY NR 3 • NOVEMBER 2009

Årgång 12

ISSN 1654-6997

Redaktör

Lars-Erik Hansen

I redaktionenLars-Erik Hansen, Leif Jacobsson,
Jim Löfgren (bildredaktör)**Grafisk form och layout**

Clou form/Madeleine Vestin

Tryck

Wallin & Dalholm Boktryckeri, Lund

OmslagsbildSjuksköterskelever. Sophiahemmet
1910. Svensk sjuksköterskeförenings
(SSF:s) arkiv.**Manusstopp till nästa nummer**

Planerat till början av mars 2010

TAM-Arkiv

Grindstuvägen 48-50, 167 33 Bromma

Telefon: 08-54 54 15 60

Telefax: 08-31 71 76

E-post: tam-arkiv@tam-arkiv.se

Hemsida: www.tam-arkiv.se

Postgiro: 487 40 99-7

TAM-Arkiv**TAM-ARKIVS MEDLEMMAR**
1 december 2009

Akademikerförbundet SSR
 Agrifack
 Civilekonomerna
 DIK
 Fackförbundet ST
 Farmaciförbundet
 Finansförbundet
 Förhandlings- och samverkansrådet (PTK),
 Forsvarsförbundet
 Försäkringstjänstemannaförbundet (FTF)
 Journalistförbundet
 Kyrkans Akademikerförbund (Kyrka)
 Lotsförbundet
 Lärarförbundet
 Lärarnas Riksförbund (LR)
 Nordiska Finansanställdas Union (NFU)
 Offentliganställdas Förhandlingsråd (OFR)
 Polisförbundet
 SKTF
 Skogs- och lantbrukstjänstemannaförbundet (SLF)
 Svenska Folkhögskolans Lärarförbund (SFHL)
 Svenska Läkaresällskapet
 Sveriges Fartygsbefälsförening (SFBF)
 Sveriges Ingenjörer
 Sveriges Tandläkarförbund
 Teaterförbundet (TF)
 Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)
 Tull-Kust
 Unionen
 Vårdförbundet
 Yrkesföreningen Miljö och Hälsa (YMH)

I DETTA NUMMER

Redaktören har ordet	2
Finns demokratin på jobbet? Intervju med Andreas Bergsten	4
Från Asklepios till dagens medicin	7
Blandaren – ett gammalt skämt	10
Jungfru Maria blir socialingenjör	12
Kamrat polis – en polisfacklig vänsterrörelse	14
Pedagogisk förändring – barnträdgårdens förtjänst?	18
Alva Myrdal: Barnuppfostran – vägen till freden	20
Besök på TAM-Arkiv	22

Finns demokratin på jobbet?

Intervju med Andreas Bergsten

Vad får man om man korsar en ateist med ett Jehovas vittne? Svar: en som knackar på dörren men inte har något att säga! Med denna lilla vitsiga historia har Andreas Bergsten – psykolog och tidigare anställd på Unionen – beskrivit fackets kris i ett inlägg i Obs Kulturkvarten. Han hävdar att facket idag är vilset: osäker på vem man är och vad man tror på.

En oktoberdag bestämmer sig två av TAM-Revys medarbetare – Leif Jacobsson och Lars-Erik Hansen – för att besöka Andreas Bergsten för ett samtal. Ett av våra första intryck på vägen dit är en man, en mörkhyad tidningsutdelare – kanske med sitt ursprung i Afrika – som står vid Hötorgets tunnelbaneuppgång. Han står där och huttrar i snålblåsten. Det är en höstlik dag. Löven har gulnat och det är lite kyligt. Ett litet stycke från tidningsutdelaren noterar vi den plats där Olof Palme mördades. På platsen där det en gång fanns ett överflöd av blommor finns nu endast en minnesplatta i den mörka asfalten.

Vi kommer till slut fram till konsultfirman Cohr Groups lokaler på Sveavägen 32, i Stockholm. En av gruppens medarbetare tar emot oss, rakryggad och snyggt klädd. Han ber oss vänta. Andreas Bergsten – klädd i blå kostym och blåvit skjorta – kommer snart. Han ger ett avspänt intryck. Han visar in oss i ett stort, vackert möblerat rum. I det ena hörnet finns en öppen spis. Det är varmt och ombonat.

Andreas upptäcker facket

Hur kommer det sig då att Andreas började intressera sig för fackliga frågor? Han berättar att engagemanget väcktes när han – i sitt arbete som organisationspsykolog – upptäckte

att arbetstagarpartens röst inte riktigt hördes i de sammanhang där han blev involverad. Det kunde handla om konflikter på arbetsplatsen och speciellt arbetsmiljöproblem kopplade till den s.k. utbrändheten – ett stort begrepp från 90-talet och framåt. Många människor orkade inte längre med sina arbeten. Han tyckte då att fackets representanter ofta var valhända när det gällde att ta hand om sina medlemmar. Visserligen talade man i allmänna termen om ett ”mänskligt arbetsliv” men samtidigt fanns det ofta en brist på strategi när det gällde enskilda fall. Vad kan facket göra mer än att stötta dem som redan kommit i kläm? Facket hade svårt att tackla frågan på ett enhetligt och tydligt sätt. Dessa iakttagelser gjorde att han blev intresserad av frågan hur facket kan tillvarata och företräda medlemmarnas intressen.

Andreas hörde sig för hos de stora centralorganisationerna – LO, TCO och SACO – om möjligheten till samarbete. Av en tillfällighet fick han kontakt med fackförbundet Sif. Han blev anställd på Sifs utvecklingsenhet som då var intresserad av att arbeta med psykosociala frågor och med rollen som förtroendevald.

Två linjer i Sif

Vad upptäckte Andreas då i sitt arbete på Sif? Det fanns två linjer

bland ombudsmännen, berättar han. Den ena som företrädde av äldre ombudsmän ville betona fackets historiska värde. De lyfte fram de reformer som facket kämpat för och fått igenom i det förflutna. Problemet med detta – menar Andreas – är att det inte finns något självklart att ”bara” återvända till. Idag har de stora företagen ändrat spelreglerna så att beslut inte längre fattas inom landet ens på central nivå. Detta visar att det inte går att endast backa in i framtiden. Visst är det bra att berätta om vad facket har gjort. Men är det detta som lockar nya generationer? Om facket är en rörelse med makt att förändra borde man kanske istället i ökad utsträckning ge människor uppdaterade exempel på inflytande som genererar medlemsnytta.

Den andra fraktionen menar att facket måste förnya sig – de talar om facket som en ”coach” för enskilda medlemmars karriärutveckling. Det är inget fel med detta heller, säger han, men det finns saker som komplicerar strategin. Ett exempel är att tjänsterna inte alltid håller hög kvalitet. Andra aktörer kan tillhandahålla detta bättre. Men det viktigaste av allt är att strategin *omdefinierar* fackets roll: från en maktfaktor som är med och utformar hur vårt arbetsliv ska gestalta sig till något som tipsar och stöttar individer.

Andreas har ingen enkel lösning

– Vi ska inte behöva lämna demokratin när vi går till jobbet, menar organisationspsykologen Andreas Bergsten. Foto: Jim Löfgren.

på detta fackliga dilemma. Men han menar att man bör intressera sig mer för det politiska och beslutsfattandet – det som varit fackets historiska mission. Det internationella perspektivet är viktigt. Facket måste bevisa sin roll i vardagen på ett sätt som kan göra den stark. Idag har det fackliga medlemskapet blivit mindre begripligt för många människor. Men denna trend måste brytas. Annars är det risk att förbunden inte längre kan locka någon majoritet av befolkningen.

Nyliberalt budskap

Andreas Bergsten har bedrivit forskning på KTH och ska snart lägga fram en doktorsavhandling om sina

studier om Sif (nuvarande Unionen). Efter att ha jobbat med djuplodande s.k. dialogseminarier för förtroendevalda i Sif tycker han sig kunna urskilja några ”tankefigurer” – tanke-mönster som inte diskuteras särskilt mycket men som ligger latent och styr. Ett är just ett slags individualistiskt tänkande. Detta är givetvis inte öppet nyliberalt i politiskt mening men delar ändå synen på samhället som uppbyggt kring självständiga individer som förvaltar sitt pund och ingår fördelaktiga avtal.

Även skriftlig information till nya medlemmar handlade först och främst om vad man får ut av medlemskapet som enskilt individ. Först i uppföljningsbrevet kom informa-

tion om att: ”du har säkert märkt att vi är fler”.

Ett annat exempel är att en stor drive för några år sedan helt byggde på bilden av att ”facket är din coach”. Man hade ett grafiskt koncept som visade medlemmar som enskilda löpare på en löparbana. Man hade också reklammaterial med löparmattor som de förtroendevalda skulle rulla ut när de hade rekryteringsevenemang på arbetsplatserna. Medlemmen sågs på det sättet som en individ som coachas av Sif för att – på löparbanan – vinna över andra individer:

– Och det kan ju lika gärna vara andra medlemmar! Utbrister Andreas.

Finns det faktorer som underlättar att ett sådant nyliberalt budskap får fotfäste inom tjänstemannarörelsen? Andreas tror att det nyliberala tänkandet kan ha fått ett mer självklart genomslag inom tjänstemannarörelsen som han menar alltid varit lite kluven. Historiskt sett har tjänstemannarörelsen i hög utsträckning uppkommit ur yrkesföreningar som sökt samförstånd med arbetsgivarna. Först senare ombildades dessa till fackliga kamporganisationer. Men tjänstemannarörelsen har alltid varit ambivalent i sitt ideologiska tänkande, aldrig vetat riktigt var man hör hemma.

Idag tenderar fackets verksamhet utåt att te sig mer och mer professionell – som vilket företag som helst – men den har den blivit mindre av en levande folk rörelse. Samtidigt plågas människor av att inte kunna påverka sin arbetsplats eller vara med och bestämma över sin arbetsituation. Något som verkligen borde väcka fackligt engagemang!

Medinflytande – vägen till demokrati

Andreas har nämligen uttryckt att ”Vi inte ska behöva lämna demokratin när vi går till jobbet”. Idag betalar företagen inte endast för en arbetsinsats. Man fordrar också en lojalitet och identitet med företaget, berättar han. De anställda ses som en del av ett ”säljmaskineri”. Men det har ett pris. Vi talar ibland om ”tystnaden på arbetsplatserna”. Man är rädd att uttala sig. Journalister har fått svårigheter att få reda på saker som inte står rätt till. Det minsta det borde vara rimligt att värna om här är ett fri- och rättighetstänkande, betonar Andreas.

Men man kan också vara offensiv och fråga sig: vilken rätt till inflytande har man på sin arbetsplats? När det gäller diskussionen om medinflytandet tror Andreas att tjänstemannarörelsen – som alltid varit partipolitiskt obundet – skulle kunna ha särskilda förutsättningar. De borde kunna visa vad medarbetarin-

flytande kan vara. I denna strävan slipper de en besvärlig diskussion om en historisk barlast:

– Ingen kan ju säga att tjänstemannarörelsen alltid har velat socialisera eller att det bara handlat om löntagarfonder, säger Andreas.

En annan central ”tankefigur” – vid sidan om individualismen – som han iakttagit i sin forskning är den om konsensus. Fackföreningsrepresentanterna tenderade att alltid betona att deras krav var bra för både arbetstagar- och arbetsgivarparten. Naturligtvis finns det intressen som är gemensamma. Men facketets historiska roll har ju varit att identifiera intressekonflikter. Att det är OK att arbetsgivare och arbetstagarare ibland kan ha skilda intressen.

Vad är nackdelen med konsensusperspektivet? Ett viktigt problem med en sådan tankefigur är att den kan motverka att marginaliserade och diskriminerade grupper går med i facket – som invandrare, kvinnor eller funktionshindrade. Exempelvis ses diskrimineringen av invandrare ofta endast som en utbildningsfråga: att företagen bör förstå att det är bra med ett mångkulturellt Sverige. Men i ett sådant synsätt riskerar maktfrågorna att förbises, hävdar Andreas. Samtidigt handlar det ju om att alla kategorier ska känna sig hemma i facket – även ”tjänstemännen” i gemen som ofta inte uppfattar sig tillhöra en marginaliserad grupp. Därför tror han att det är bra att lyfta fram det som förenar – inflytandefrågorna.

Här avslutar vi samtalet, tackar Andreas och lämnar den eleganta kontorslokalen. Vi tar trapporna ned och kommer åter ut på Sveavägen – inte långt från platsen där Olof Palme mördades. Tankarna över samhällsutvecklingen flyger som bin i huvudet. Ute är det fortfarande lika höstligt. Och tidningsutdelaren står förmodligen ännu kvar där i snällblåsten...

Andreas Bergsten i konsultfirman Cohr Groups lokaler på Sveavägen 32 i Stockholm. Foto: Jim Löfgren.

Av Leif Jacobsson och Lars-Erik Hansen

TAM-Ariv

Förra året – 2008 – firade Svenska Läkaresällskapet (SLS) sitt 200-årsjubileum. Från början utgick sällskapet delvis från gamla forngrekiska teorier om sjukdomarnas väsen. Idag är det en organisation som arbetar med aktuella frågor kring läkares utbildning, forskning och professionella kvalitet.

Från Asklepios till dagens medicin

I samband med 200-årsjubiléet gav SLS ut en serie böcker som belyser sällskapets betydelse för den medicinska professionen och för samhället som helhet. En av dem heter "Svenska Läkaresällskapets historia".

Redan omslaget är imponerande, det antyder en gedigen publikation. Det har inslag av guldfärg och sällskapets vackra sigill föreställandes läkekonstens beskyddare Asklepios pryder verkets framsida. Det är som om man redan här får känslan av en ärevördig institution.

Innehållet gör en inte heller besviken. Boken ger många nya insikter om den medicinska vetenskapen i Sverige och dess historia. I ett antal kapitel beskrivs olika aspekter av SLS. Redaktör är Christer Edling, professor emeritus vid Uppsala universitet och med lång erfarenhet av arbete inom SLS.

Svenska Läkaresällskapets mission

Vad ägnar man sig åt på SLS? Svenska Läkaresällskapet är en sammanslutning vars uttalade syfte är att främja läkares utbildning, forskning och professionella kvalitet. Men även om det är ett strikt vetenskapligt sällskap var det SLS som också tog initiativ till att bilda läkarnas fackliga gren – nuvarande Sveriges Läkarförbund. Det var en man vid namn Oskar Medin – tidigare ordförande i Svenska Läkaresällskapet – som 1903 tog initiativ till att grun-

da en facklig organisation för läkare. Den ombildades 1919 och fick då sitt nuvarande namn – Sveriges Läkarförbund.

SLS har alltid diskuterat och spridit kunskap om sjukdomars uppkomst, prevention, diagnostik och behandling. Under senare år har SLS speciellt varit en pådrivande kraft när det gällt att uppmärksamma de svårigheter som kliniska forskare möter. I motsats till många andra länder har förutsättningarna för klinisk forskning i Sverige kraftigt försämrats. En orsak är att stora strukturella förändringar genomförts i den landstingsdrivna sjukvården. En annan orsak är att forskningen fått minskade anslag. Dessa faktorer har sammantagna lett till att Sverige som forskarnation – på förhållandevis kort tid – förlorat en tidigare internationellt sett framträdande ställning.

Vid sekelskiftet – år 2000 – bildade SLS en kommitté för klinisk forskning och sjukvårdens organisation. Kommittén har sökt påverka utvecklingen genom att belysa de praktiska och strukturella hinder som står i vägen för den kliniska forskningens fortsatta utveckling. SLS har arbetat för att påverka opinionen i denna för landet så viktiga fråga och ge förslag på åtgärder. SLS har velat väcka opinion genom konferenser, symposier, kartläggingsstudier och genom debattskrifter. Det förefaller onekligen

Stetoskop. Det första stetoskopet – som utgjordes av ett trärör – uppfanns 1819. Bild: Istockphoto.

som SLS i denna fråga för fram ett mycket angeläget budskap till den svenska allmänheten och dess politiska företrädare!

Den medicinska utbildningen är en annan fråga som i alla tider stått i fokus för SLSs intresse. SLS bildades under det tidiga 1800-talet. En tid då reformer och utvidgning av den medicinska utbildningen var centrala frågor. Fram till 1870-talet kom i stort sett allt intresse att koncentreras kring frågor om hur den medicinska undervisningen skulle fördelas mellan de olika medicinska läroanstalterna. Mycket lite handlade om vad denna medicinska utbildning borde omfatta. Men detta

Medicinsk forskning – här har Sverige numera hamnat på efterkälken. Detta är något Svenska Läkaresällskapet vill att den svenska allmänheten och dess politiska företrädare ska ändra på... Bild: Istockphoto.

ändrades efter 1871. SLS kom sedan att aktivt engagera sig i frågan om studiernas innehåll. Sällskapet har varit pådrivande i de olika reformer som den medicinska utbildningen genomgått under åren ända fram tills idag.

Mytologiska ursprungsgestalter

Hur bildades SLS? Bakgrunden till att man grundade ett läkarsällskap var de vetenskapliga och medicinska framstegen under 1700-talet. Utvecklingen resulterade i att antalet läkare ökade och att deras utbildning förbättrades. Samtidigt var det fortfarande svårt att få tillgång till medicinska böcker och tidskrifter. Idén uppkom då att skapa ett läkarsällskap som skulle kunna fungera som ett medicinskt *läsesällskap*. Genom att grunda en sådan sammanslutning skulle dess medlemmar få tillgång till medicinsk litteratur var tanken.

Redan 1802 tog alltså några läkare i Stockholm ett initiativ och sök-

te få till stånd en formell och av den svenska statsmakten sanktionerad verksamhet. Denna första ansökan avlogs. Enligt boken om SLSs historia var det förmodligen för att landets styrande oroades av de politiska vindar som blåste efter den franska revolutionen. Antagligen var de makthavande rädda för att politisk olämplig litteratur skulle kunna införas i Sverige genom ett sådant läsesällskaps kanaler.

Men läkarna gav inte upp. Den 31 december 1807 fick de tillstånd att grunda ett läkarsällskap. Den 25 oktober 1808 antogs sällskapets stadgar vid ett konstituerande möte. Ursprungligen var medlemskap endast möjligt för läkare i Stockholm. Men successivt öppnades sällskapet också för andra läkare och till slut även för andra yrkeskategorier verksamma inom det medicinska området, såsom apotekare och farmaceuter.

Den medicinska diskussionen vid tiden för SLSs bildande uppvisar

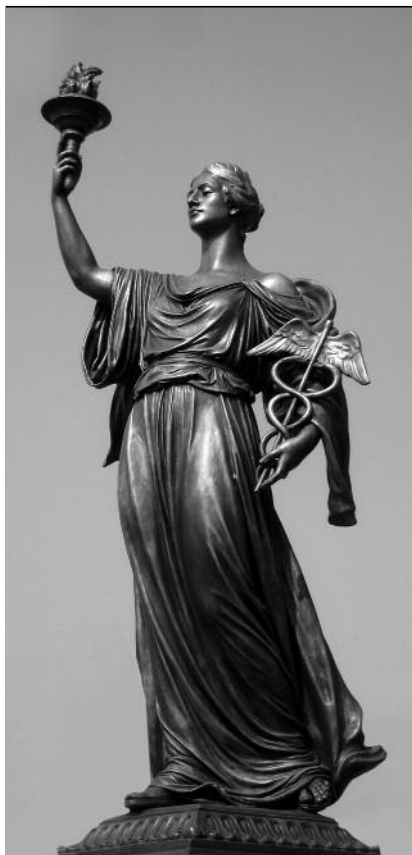
både likheter och skillnader gentemot dagens. Det naturvetenskapliga synsättet hade vid den tidsperioden börjat slå igenom. Men samtidigt var Hippokrates – den klassiske gamle grekiske läkarens – läror lika levande i SLS 1808 som i forntidens Grekland under perioden före Kristi födelse. Ända in på 1800-talet svor läkarna den s.k. Hippokratiska läkaredden där de grekiska gudarna åberopades. Den började:

”Jag svär vid Apollon, läkaren, vid Asklepios, vid Hygieia och Panakeia samt vid alla gudar och gudinnor, tagande dem till vittne att jag så vitt jag förmår och mitt förstånd räcker skall hålla denna min ed och denna min förpliktelse.”

Ett intressant litet kapitel i boken anknuter för övrigt till SLS mytologiska ursprungsgestalter. Där diskuteras nämligen hur SLSs logotyp har förändrats. Som jag nämnt föreställde sällskapets ursprungliga sigill Asklepios – läkekonstens beskyddare. Efter hand började man diskutera en förändring av denna gamla symbol. På 1980-talet beslöt SLS ledning att omarbete sigillet. Till de symboler som då diskuterades som alternativ hörde tuppen som symboliserade det nya livet. Samtidigt offrades det tuppår till Asklepios av sjuka människor efter att de tillfrisknat. Ett annat förslag var Hygieia – Asklepios dotter. Av namnet Hygieia kommer den nuvarande medicinska termen hygien. Redan de gamla grekerna kände nämligen till betydelsen av renhet. Men ingen av dessa symboler godkändes. Till slut bestämde man sig för att behålla Asklepios men att ge honom en mer modern utformning än i det ursprungliga sigillet.

Svenska Läkaresällskapet och kvinnorna

Hur har kvinnornas roll förändrats i SLS? Längre var SLS en helt mansdominerad organisation. Först 1888 registrerades den första kvinnliga ledamoten. I början av 1900-talet uppgick de kvinnliga ledamöterna

Gudinnan Hygieia, vars namn är ursprunget till ordet "hygien". Under Svenska Läkaresällskapets barndom var hon fortfarande en betydande medicinsk gestalt.

Bild: Wikimedia Commons

till ett tjugotal. Idag har situationen förändrats. I medlemsstatistiken visas att det är fler kvinnor än män i åldrarna under 50 år. Men det dröjde nästan 90 år innan SLS fick sin första kvinnliga ordförande. Hittills har tre kvinnor innehaft ordförandeposten.

Kvinnosjukdomarna uppmärksammades tidigt av SLS. I ett kapitel i boken beskrivs nämligen "Sektionen för obstetrik och gynekologi" som är sällskapets äldsta sektion. En dag år 1904 samlades fjorton gynekologer i SLS för att grunda ett obstetiskt-gynekologiskt sällskap. Syftet med sektionen var att varje månad presentera vetenskapliga nyheter och verka för specialitetens utveckling. Gynekologerna menade att det hade blivit svårare att få utrymme för sin specialitet vid sällskapets ordinarie verksamhet. Kapitel beskriver sedan den medicinska utvecklingen inom området som förändrats mycket. Från att i hög

grad dominerats av förlossningsvård och kirurgiska ingrepp – huvudsakligen inom slutenvården – till dagens vård där större delen av diagnostik och behandlingen sker på öppenvårdsmottagningar utanför sjukhusen. Även könsfördelningen inom specialiteten har förändrats. Idag är majoriteten kvinnor.

Bok med många styrkor

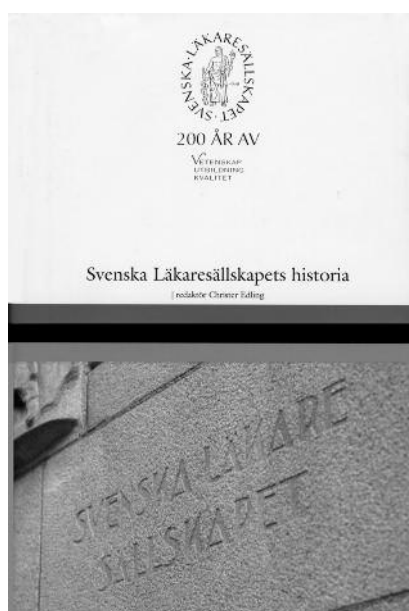
Gynekologins utveckling är endast en av de medicinska specialiteter som behandlas i boken "Svenska Läkaresällskapets historia". Den stora betydelse som sektionen för reumatologi spelat i SLS historia är ett annat exempel. "Svenska Läkaresällskapets historia" är överhuvudtaget en bok som ger en allsidig bild av ett medicinskt sällskap och dess två sekler långa förflutna – men inte endast det: den ger också en bild av olika aspekter av den medicinska vetenskap som främjats av sällskapet ända sedan dess begynnelse.

Litteratur:

Svenska Läkaresällskapets historia. 2008. Redaktör: Christer Edling.

Av Leif Jacobsson

Fil.mag i socialantropologi och medarbetare på TAM-Arkiv

Omslag till *Svenska Läkaresällskapets historia*.

Insamling av dietisternas yrkesminnen

Under året har en minnesinsamling av dietisters yrkesminnen pågått på TAM-Arkiv. Insamlingen har gjorts i samarbete med Naturvetarna och Dietisternas Riksförbund. Hittills har vi fått in 12 stycken bidrag vilket har resulterat i sammanlagt cirka 100 sidor text om dietisterna, deras arbetsvillkor och yrkets utveckling. Insamlingen kommer att pågå fram till årsskiftet och vi hoppas på att få in ännu fler bidrag innan årets slut.

Historikern Stefan Nyzell får stipendium

TAM-Arkiv utlyser ett stipendium för uppsatsförfattare som under det gångna året lagt fram en särskilt tjänstfull uppsats som behandlar tjänstemanna- eller akademikerorganisationernas historia alternativt förhållanden inom ett eller flera tjänstemannayrken. Handedare och examinatorer inom högre utbildning, liksom enskilda uppsatsförfattare kan sända in uppsatser för bedömning. TAM-Arkivs forskningsråd föreslår en eller flera uppsatser till stipendiebelöning.

Forskningsrådet har i år tilldelat historikern Stefan Nyzell 10 000 kronor för hans text om en vänsterrörelse inom polisfacket. Vi säger Grattis!

God Jul och
Gott Nytt År!

Blandaren – ett gammalt skämt

År 2012 firar Sveriges Ingenjörer sitt 150-årsjubileum. TAM-Arkiv har i dagarna påbörjat arbetet med att ordna och förteckna deras arkiv. Vi vill här lyfta fram en spännande källa ur förbundets föregångare – Svenska Teknologföreningens arkiv.

Svenska Teknologföreningen, STF, då under namnet *Samfundet för nytta och sanning*, grundades 1861 som en kamratförening för studerande vid dåvarande Teknologiska institutet, TI (nuvarande KTH). Två år senare började föreningen ge ut humortidningen och tillika studenttidningen Blandaren, dels vid högtiden Mårten gås, härav namnet Gås-blandaren, och dels framåt våren under namnet Vårblandaren.

Blandaren har av somliga korats till Sveriges och till och med världens äldsta humortidning. Detta är delvis felaktigt, för det man då glömmer bort är att teknologerna vid TI redan innan Blandaren såg dagens ljus hade prövat att utge en annan humortidning – Myggan – vilken dock snabbt gick i graven. Av humortidningar från sent 1800-tal som fortfarande är verksamma torde emellertid Blandaren vara helt ensam och således äldst. Så pass gammal att nog många Stockholmare idag ser Blandaren som ett nästintill lika omisskännligt hösttecken som gulnande löv och kallt novemberregn.

I sin framställning har Blandaren alltid varit sann mot den studentkosa traditionen, lättsam och lågmäld, gärna underfundig och alltid intelligent. Ofta och gärna har skämtet bestått av sarkasmer, ordvitsar och karikatyrer. Blandaren bygger mycket på det visuella och samspelet mellan ord och bild. Stor

fantasi och egensinne präglar teckningarna, med en dragning åt det absurdistiska. Genom åren kan man se hur teckningsstilar och grafisk layout skiftar med tidens bild- och stilmässiga strömningar. Blandaren är närmast att betrakta som en modern fornlämning från teknologen, och vittnar om dennes liv och levne i såväl en modern som svunnen tid. Genom att läsa de äldre tidningarna kan man komma nära dåtidens teknolog på ett sätt som är svårt att göra utifrån ett mer officiellt material. Samtidigt kan man givetvis se en återspeglning av tidsandan i stort.

Den största frågan man ställs inför när man läser tidiga nummer av Blandaren är: vad var det egentligen som fick dessa intellektuella högdjur som gärna huserade på Berns och handlade på NK att sätta sig ned och skapa humortidningar? Jag misstänker att det var spriten och såklart skratten som lockade. Blandaren har av tradition tillkommit under några druckna nätter där gammal som ung teknolog har tillåtits att filosofera fritt, och i alla nummer av Blandaren förekommer det gott om dryckesskämt. Så jag antar att det inte är för inte som jag de senaste dagarna, efter en djupdykning i Blandaren, blivit sugen på att köpa punsch.

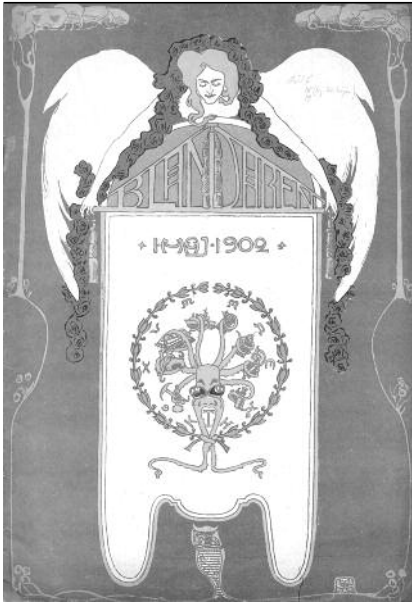
Det är dock viktigt att lyfta fram att Blandaren inte bara är en humortidning, utan att den tillsammans

med annan studenttradition såsom spex, quarnevaler och smutsiga frackrockar, skapat och bibehåller en sammanhållningen inom en annars ganska splittrad teknologkår. På så vis kan Blandaren till och med ses som en del av en tidig och ständigt pågående professionaliseringsprocess.

De teknologer som 1861 grundade STF hade förmodligen inte en tanke på vilket avtryck de, genom sin tidning Blandaren, skulle komma att sätta. Jag gissar att de drömde om att deras namn skulle leva vidare genom revolutionerande uppfinningar och uppförda byggnader. Antagligen tänkte de inte att de skulle komma att stå som fäder till en av de mest anrika traditioner som teknologerna vid KTH har. Men likt betongen från Cementa, för vilken Blandaren under sina tidiga år ofta utformade tillspetsade reklamannonser åt, står Blandaren stadigt kvar i den snålblåst som idag kännetecknar den snabbt ombytliga tidningsmarknaden.

Av Mats Nilsson

Arkivarie på TAM-Arkiv

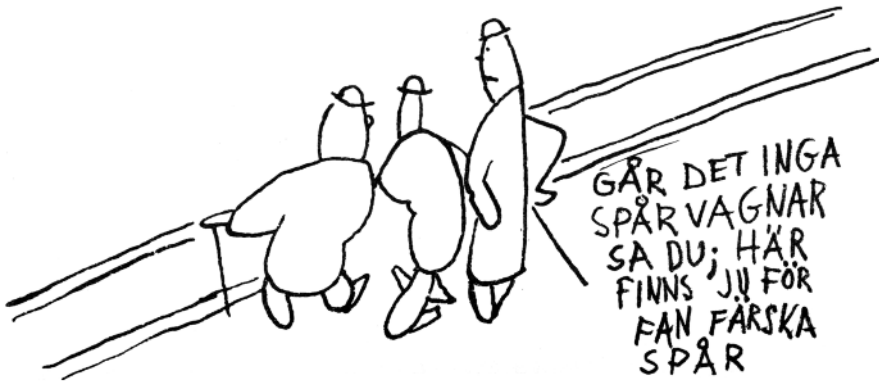
Blandaren 1902.

Vårblandaren 1925,

Vårblandaren 1926.

Vårblandaren 1922.

Gåsblandaren 1932.

Chic.

Nästa år fyller Svensk sjuksköterskeförening 100 år. Sjuksköterskeyrket är ett av landets äldsta yrken. TAM-Arkivs dokument visar hur bilden av sjuksköterskan förändrats från att förknippas med Jungfru Maria till att bli en socialingenjör i folkhemmet!

Jungfru Maria blir socialingenjör

Sjuksköterskeyrket var länge ett renodlat kvinnoyrke varför sjuksköterskornas verksamhet och strävanden också är en del av kvinnohistorien. Ett rikt arkivmaterial finns bevarat på TAM-Arkiv vilket i hög grad skulle kunna berika kunskapen om denna yrkesgrupp: deras historiska betydelse, sociala identitet och fackliga strävanden. Det är nämligen vi som fått förmånen att förvalta Svensk sjuksköterskeförenings arkiv. Dessutom har vi i vår arkivdepå har tillgång till vissa enskilda sjuksköterskors personarkiv.

Sjuksköterskedräktens symbolik

Fotografier och dokument som handlar om sjuksköterskornas klädsel är ett exempel på allt det spännande material som finns att tillgå i Svensk Sjuksköterskeförenings arkiv. En som studerat bl.a. detta material är forskaren Lisa Öberg. Resultatet av hennes forskning redovisas i artikeln *Vår yttre person: Dräkt och kropp i sjuksköterskeyrket 1850-1950* som ingår i antologin *Iklädd identitet: Historiska studier av kropp och kläder*.

Hennes text handlar om yrkesdräkten – ett yttre hölje. Det är uniformen som gör många yrkesgrupper: poliser, präster eller apotekare till representanter för sin sak. Kläderna kan ge en yrkesidentitet, en känsla av att höra ihop med en föreställd gemenskap.

Kläderna är – liksom skådespelarens mask – ett uttryck för en roll i ett slags samhällsligt skådespel. Även då vi är nakna framträder vår

sociala mask. Vår hållning, vårt sätt att röra oss skvallrar ofta om vårt arbete och vår sociala status.

Lisa Öbergs text handlar om sjuksköterskedräktens symbolik. Att det tidigt skapades en dräkt speciellt för sjuksköterskor var en del av deras professionaliseringsprojekt. Denna dräkt var mycket speciellt utformad och hade en klar betydelse för sjuksköterskeyrkets status. Yrken och deras utövare har nämligen en strävan efter att höja sin status. I detta syfte tenderar yrkesutövarna och deras organisationer att lägga upp en strategi. De strävar efter att inhägna nya kunskapsområden och utesluta personer som utför liknande arbetsuppgifter som inte uppfyller de villkor som professionen satt upp för att inkluderas i yrkesgemenskapen.

Öberg liknar sjuksköterskans dräkt vid talekonstens retorik – den var sätt att övertyga såväl sig själv som omgivningen om sitt budskap. Enligt Aristoteles lära kunde en talare övertyga åhörarna om riktigheten i sitt tal på tre sätt: genom sitt etos – sin goda karaktär, sitt patos – sitt känslomässiga engagemang eller sitt logos – genom att visa på det förnuftiga i sitt budskap. I retoriken används också begreppet persona. Talaren skulle ansluta till en känd rollgestalt – exempelvis upprorsledarens eller advokatens persona.

Kvinnor hade kanske inte lika många rollgestalter att välja på. Men en känd rollgestalt för de svenska sjuksköterskorna var nunnan. Det finns många likheter mellan nunne-

idealet och idealet för de svenska sjuksköterskorna. Sjuksköterskans dräkt skulle signalera yrkets karaktär av kall. Det var ingen tillfällighet att sjuksköterskedräkten var blå – Jungfru Marias färg. En annan symbolisk markör var Svensk Sjuksköterskeförenings brosch – en oljelampa – som anknöt både till bibelns symboler och till den kända sjuksköterskan Florence Nightingale. Sjuksköterskedräkten uttryckte den kvinnliga yrkesutövarens etos – hennes moraliska resning.

Sjuksköterskans hållning och rörelsemönster uttryckte hennes patos – den raka ryggen och de kontrollerade rörelserna. Detta gav en känsla av värdighet och engagemang till den som iakttog hennes arbete.

Sjuksköterskedräkten skulle bäras all vaken tid. Även om dräktens retorik riktades till den utomstående betraktaren tycks det faktum att den skulle bäras även när sjuksköterskan var ensam – under dygnets alla timmar – peka mot att dräkten också hade till uppgift att även övertyga sjuksköterskan själv. I likhet med den retoriskt skicklige talaren som själv kan bli engagerad av sina slagkraftiga exempel, sitt gripande ordval och sin vackra språkliga rytm kan också den som med sin kropp uttrycker en visuell retorik övertygas om sitt eget budskap.

Sjuksköterskedräkten hade också en funktionell aspekt – en logos. Inom Svensk Sjuksköterskeförening fördes en intern diskussion – helt i demokratisk anda – om hur dräkten

Kerstin Nordendahl

– en sjuksköterska i tiden

Rigmor Wendt

Bokomslag till Kerstin Nordendahl – en sjuksköterska i tiden.

Iklädd identitet

Historiska studier av kropp och kläder

Madeleine Hurd
Tom Olsson
Lisa Öberg
(red.)

Carlssons

Bokomslag till Iklädd identitet.

skulle förändras för att bli mer praktiskt funktionell. Lisa Öbergs analys av sjuksköterskedräkten är mycket fascinerande. Den ger nya insikter när det gäller denna dräkts symboliska och praktiska betydelse.

Kerstin Nordendahl – sjuksköterska och förgrundsgestalt

En annan skrift som är byggd på ett av våra personarkiv, handlar om en sjuksköterska som spelat stor roll för såväl sjuksköterskeyrket som för svensk sjukvård. Den relativt tunna boken "Kerstin Nordendahl – en sjuksköterska i tiden" av Rigmor Wendt lyfter fram många aspekter ur vår samtidshistoria. Kerstin Nordendahl (1881-1958) var pionjär – en sjuksköterska som verkade som inspektris av sjuksköterskeväsendet mellan åren 1920 till 1944. Hennes uppgift blev främst att kontrollera sjuksköterskeutbildningen och förmedlingen av sjuksköterskor. Dessutom inspekterade hon deras arbetsförhållanden. Kerstin Nordendahl

är en kvinna som på många sätt har haft en avgörande betydelse för sjuksköterskeyrket. Men hennes arbete är också värt att lyfta fram ur ett kvinnohistoriskt perspektiv. Hon var ofta tvungen att arbeta mot manliga värderingar för att hävda de kvinnliga sjuksköterskornas intressen.

Medicinalstyrelsen hade redan från början invändningar mot att en sjuksköterska skulle få tjänsten som inspektris. De menade att detta var ett problem eftersom inrättningarna förestods av anstalltänkare med större sakkunskap än sjuksköterskan.

I boken beskrivs utförligt Kerstin Nordendahls kamp för att förbättra sjuksköterskekårens arbetsförhållanden. Ursprungligen var sjuksköterskorna tvungna att arbeta långa arbetspass parallellt med sin utbildning. Det var inte ovanligt att sjukhusen "utbildade" elever som ett sätt att få billig arbetskraft. Förbättringar av sjuksköterskornas arbetsvillkor komplicerades också av att yrket uppfattades som ett "kall" – även av repre-

sentanter för sjuksköterskorna själva.

Men redan på ett tidigt stadium verkade Kerstin Nordendahl för en reformering av sjuksköterskeutbildningen. Hon menade att den borde göras oberoende av sjukhusens behov av billig arbetskraft. Hennes vision var en statlig sjuksköterskeskola. Det var en lång process. En utredning 1937 resulterade till slut i att det skapades en statlig sjuksköterskeskola. Därmed förverkligades slutligen hennes drömmar. Då fanns det en sjuksköterskeutbildning inom vilken eleverna inte i första hand sågs som arbetskraft.

En annan av Kerstin Nordendahls gärningar – kanske hennes viktigaste – var hennes engagemang för distriktsvården. Under hennes tid som inspektör fick de s.k. distriktsköterskorna en nyckelroll i folkhälsoarbetet.

Distriktsköterskorna skulle utöva vård i människors hemmiljö. Speciellt inriktades arbetet på de fattiga. Distriktsköterskornas uppgift skul- ►

le även innefatta barnavård och råd kring smittspridning. Folkhälsan i Europa förbättrades under senare delen av 1800-talet. Det uppstod en aktiv hygienrörelse som uppfattade en koppling mellan sociala förhållanden och hälsa. I Tyskland fanns ett samband mellan den sociala medicinen och arbetarrörelsen.

Distriktssköterskorna skulle spela en roll i den betoning på hygien som uppkom under 1900-talets första decennier. I ett betänkande 1918 hävdas att sjuksköterskorna kunde fylla en uppgift för att förbättra den allmänna hygien och därmed förebygga sjukdomar. Hon skulle exempelvis vara kunnig i hur man sköter ett hushåll och matlagning för att därigenom förbättra folknäringen.

År 1919 beslöt riksdagen att inrätta en statlig skola i Stockholm för utbildning av distriktssköterskor. Den första kursen började 1920 och föreståndarinna var Kerstin Nordendahl. Hon åkte också runt och inspekterade distriktssköterskeverksamheten i olika kommuner.

Svenska sjuksköterskeförenings arkiv – en guldgruva!

Rigmor Wendts bok om Kerstin Nordendahl är, tillsammans med Lisa Öbergs artikel om sjuksköterskornas kläder, exempel på hur Svensk sjuksköterskeförenings arkiv kan användas till att skapa ny forskning för att belysa de svenska sjuksköterskornas och sjukvårdens historia. Tillgången till föreningens arkiv är en guldgruva för forskare och andra intresserade. Vi gratulerar 100-årsringen och ser fram mot Svensk sjuksköterskeförenings jubileum 2010!

Litteratur:

Rigmor Wendt. *Kerstin Nordendahl – en sjuksköterska i tiden.*

Lisa Öberg, Madeleine Hurd, Tom Olsson. *Iklädd identitet: Historiska studier av kropp och kläder.*

Av Leif Jacobsson

Fil.mag i socialantropologi och medarbetare på TAM-Arkiv

Kamrat polis – om en polisfacklig vänsterrörelse

Dramatiska politiska konflikter utspelade sig mellan skilda fraktioner inom polisens organisation – Svenska Polisförbundet – under 1910- och 1920-talen. Polisföreningen Kamraten som var en lokalavdelning i Malmö anslöt sig 1919 till socialdemokratin. Ett beslut som kom att leda till hårda strider och förändra Svenska Polisförbundets inriktning...

Det första världskriget innebar hårda tider i det avskurna Sverige. Den svenska poliskåren som redan innan kriget hade låga löner såg under krigsåren sin reallön sjunka, vilket i sin tur innebar ökande ekonomiska bekymmer. Många var helt enkelt tvungna att ta lån för att klara den dagliga försörjningen. Ett utbrett missnöje med såväl arbetsvillkor som lönevillkor kom därför till uttryck under krigsåren. En del av polisernas missnöje kom att riktas mot Svenska Polisförbundet, som anklagades för att ha gjort alltför lite för att förbättra situationen för de enskilda medlemmarna. Förbundet hade sedan grundandet 1902 varit noga med att inte i alltför hög utsträckning ta strid med de för polisväsendet ansvariga myndigheterna. Polisen var visserligen fackligt organiserad, men dessa var inte några uttalade *kamporganisationer* utan ikläddes skruden av intresseföreningar. Men samtidigt var det uppenbart för många av de fackligt aktiva poliserna att den socialistiska arbetarrörelsen hade nått betydande fackliga och politiska framgångar. Inte minst under året 1917 då en

vänsterregering bestående av en koalition av socialdemokrater och liberaler kom till makten. En revolutionär situation rådde detta år med storskaliga sociala och politiska oroligheter runtom i Sverige. Det följande året kom denna koalitionsregering att trots högerns hårdnackade motstånd driva igenom så betydande sociala och politiska reformer som åtta timmars arbetsdag och allmän och lika rösträtt för män och kvinnor. Under dessa båda år kom en ideologisk vänsterrörelse att ta form inom den polisfackliga verksamheten, först på lokal och sedan på nationell nivå. Två grupperingar fanns därmed vid ingången till 1920-talet bland medlemmarna inom den polisfackliga verksamheten. Ett minskande antal som menade att förbundet enbart borde vara en intresseorganisation, samt ett växande antal som ville ha förbundet omvandlat till en verklig kamporganisation och förordade hårdare tag i den fackliga kampen. Motsättningarna mellan dessa båda grupperingar kom på nationell nivå först till uttryck vid Svenska Polisförbundets möte i Halmstad 1918 och kom

därefter att ställas på sin spets vid förbundsmötet i Linköping 1920.

Konflikt inom Svenska Polisförbundet

Vid förbundsmötet i Halmstad 1918 kom således motsättningarna till ytan på förbunds nivå. I flera av motionerna från lokalföreningarna inför mötet krävdes att Svenska Polisförbundet skulle omvandlas till en facklig kamporganisation. Förebilden var de fackliga organisationerna hos andra tjänstemannagrupper, där ett ofta nämnt exempel var Svenska Järnvägsmannaförbundet. Debatten under mötet kom att bli långvarig och tidvis ganska hätsk. En talare menade att en sådan omvandling skulle göra förbundet till en socialistisk kamporganisation, vilket han fann oacceptabelt. Det skulle vidare innebära, menade talaren, att förbundet sprack, eftersom många av dess medlemmar helt sonika skulle lämna Svenska Polisförbundet. En del av debatten kom att handla om hur den socialdemo-

kratiskt arbetarrörelsen skulle ställa sig till en sådan omvandling. En talare hävdade att den socialdemokratiska arbetarrörelsen inte skulle vilja veta av något fackligt samarbete med polisen, medan en annan menade att de fackligt organiserade arbetarna nog skulle komma att sluta upp bakom polisfacket om det skulle gå till strid. In i denna debatt kastade sig också en viss Johan Levin, vilken för första gången i förbundssammanhang företrädde en mer radikalt sinnad grupp från Polisföreningen Kamraten i Malmö. Levin menade i ett inlägg att den fackliga kampen måste skärpas. Han förespråkade således med eftertryck att förbundet skulle omvandlades till en uttalat facklig kamporganisation. När det hela ställdes till omröstning stod det klart att en spricka delade förbundet i två grupperingar. I frågan om förbundets omvandling till en facklig kamporganisation var 31 röster för medan 33 röster var emot. Med minsta möjliga marginal beslutade således Halmstadmötet att

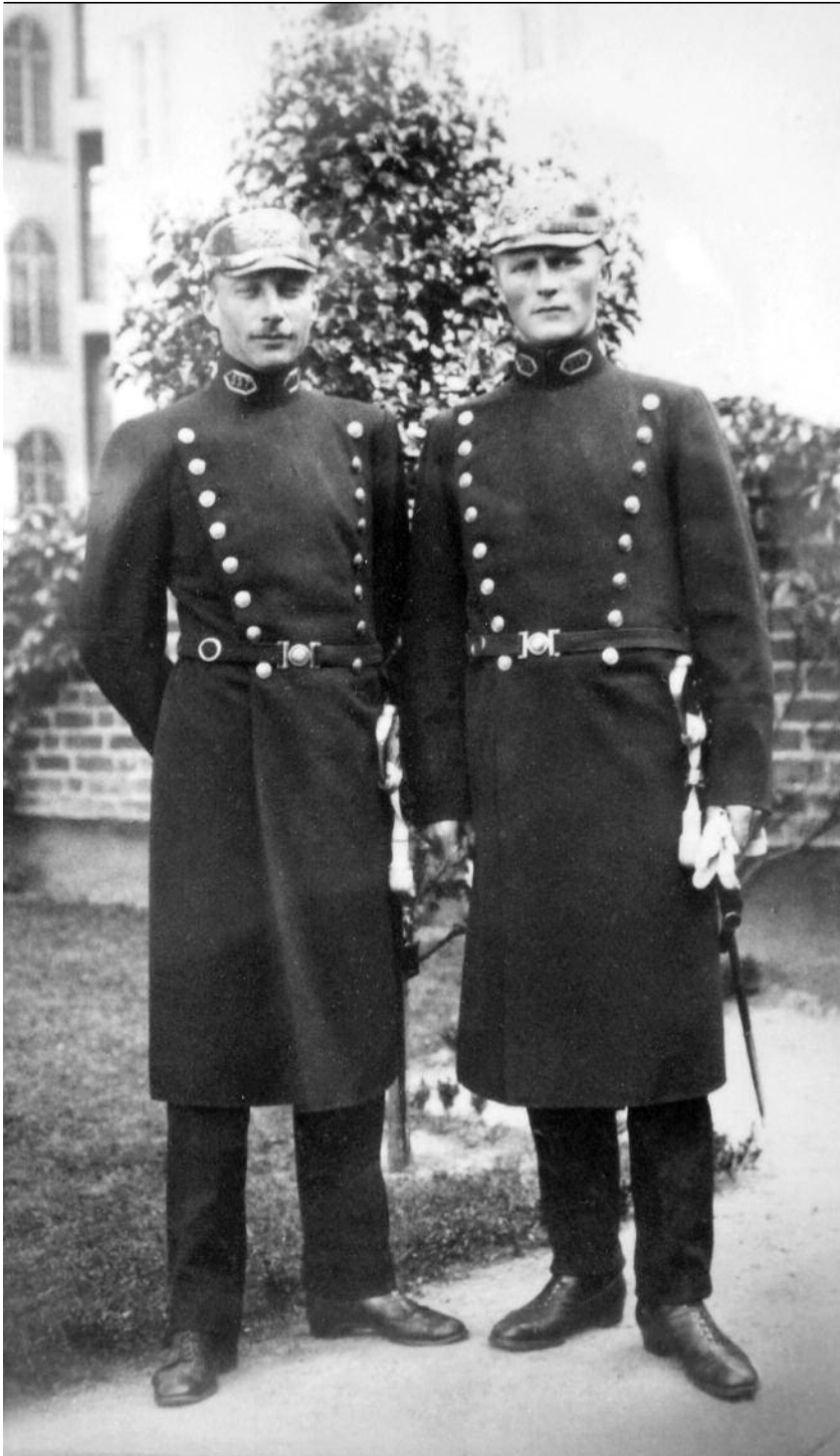
Svenska Polisförbundet även fortsättningsvis skulle vara en intresseorganisation.

Kamraten ansluts till socialdemokratin

På lokalplanet ledde Halmstadmötets beslut till ett missnöje och från flera håll talades det om att ansluta enskilda polisföreningar till den socialdemokratiska arbetarrörelsen. Den 26 januari 1919 hölls ett medlemsmöte angående denna fråga av Polisföreningen Kamraten i Malmö. Detta möte hade föregåtts av ett styrelsemöte två dagar tidigare. Styrelsen hade då beslutat att sammankalla medlemmarna för att diskutera Kamratens eventuella anslutning till Malmö Arbetarkommun. Styrelsen hade också beslutat att till föreningsmötet inbjuda en representant för stadens socialdemokrati, redaktör Alfred Larsson från tidningen *Arbetet*. Efter att ha öppnats av ordföranden, Johan Levin, inledde redaktör Larsson med ett föredrag om det nya valsyste- ►

Piketen Ostermalm 1911. Foto TAM-Arkiv.

Poliser i uniform ca 1910. Foto TAM-Arkiv.

det vill säga den allmänna och lika rösträtten som under 1918 hade införts i Sverige. Talaren betonade särskilt det fredliga tillvägagångssätt med vilken socialdemokratin hade nått den ställning inom svensk politik som partiet nu hade. Därefter talade han om de fördelar det skulle kunna innebära om Malmöpolisen anslöt sig till arbetarrörelsen. Genom en anslutning kunde Malmöpolisen

räkna med att få stöd från den socialdemokratiska arbetarrörelsen i staden i deras strävan efter förbättrade arbetsvillkor. Redaktör Larssons inledande anförande följdes av en lång och livlig debatt. Flera motståndare fanns. Vad skulle exempelvis hända vid en arbetskonflikt då polisen hade till uppgift att skydda strejk-brytare, frågade en av dem. Redaktör Larsson var av uppfattningen att

ett medlemskap i det socialdemokratiska arbetarpartiet inte på något sätt kunde sägas innebära något hinder för polisens tjänsteutövning. Polisen ”hade endast att göra sin plikt”, menade Larsson. Den senare fick medhåll i detta bland flera av Kamratskapets medlemmar. En av dessa menade att polisens uppgift var att se till att lagarna efterlevdes. Det var detta som utgjorde polisens plikt. Och detta utgjorde enligt hans mening i sig inte något hinder för en anslutning till det socialdemokratiska partiet. Han hade inte hört att järnvägspersonal eller tullmän svikit sin plikt bara för att de tillhörde arbetarpartiet. Vid den omröstning som följde var en mycket stor majoritet av medlemmarna för en anslutning till Malmö Arbetarkommun. Polisföreningen Kamraten i Malmö hade således som första lokalförening låtit ansluta sig till ett parti på vänsterkanten i svensk politik.

Kamraten utesluts ur Svenska Polisförbundet

Från förbundshåll möttes Kamratens beslut att ansluta föreningen till Malmö Arbetarkommun med bestörtning. Reaktionen blev omedelbar. Inom kort kunde *Svensk Polistidning* låta meddela att förbundets styrelse med röstetalet åtta av nio beslutat att utesluta Kamraten från Svenska Polisförbundet. Den avvikande rösten i förbundsstyrelsen tillhörde Kamratens ordförande, Johan Levin, som därmed även skiljdes från sitt uppdrag som ledamot i förbundsstyrelsen med motiveringen att han företrädde en lokalförening som inte längre tillhörde förbundet. I Malmö förblev Polisföreningen Kamraten trots uteslutningen ansluten till den socialdemokratiska arbetarrörelsen. Kamratens uteslutning kom vidare också att utlösa en formlig proteststorm. Det var flera lokalföreningar vilka liksom Kamraten hade talat om att ansluta sig till den socialdemokratiska arbetarrörelsen på lokalplanet.

Det avgörande argumentet var att det fanns en allt klarare möjlighet att direkt påverka medlemmarnas arbetssituation på lokalplanet. Det senare inte minst eftersom polisen var kommunalt organiserad och den socialdemokratiska arbetarrörelsen redan vid de första valen med den allmänna och lika rösträtten hade vunnit den politiska makten på flera håll. En närmast hätsk debatt med inlägg såväl för som emot förbundsstyrelsens uteslutningsbeslut uppstod i *Svensk Polistidning*. Det stod snart klart för alla och envar att Kamratens uteslutning skulle komma att utgöra en central fråga på Svenska Polisförbundets möte i Linköping 1920. Förbundsmötet detta år kom också att bli ett mycket stormigt sådant, och Kamratens uteslutning kom att bli den alltigenom dominerande frågan.

Debatt om uteslutningen

Kamraten hade sänt två representanter till Linköping, Erik Weber och Johan Levin. Båda hade varit ordföranden för lokalföreningen, och de var också på ett personligt plan knuta till socialdemokratin i Malmö. Levin representerade vid denna tidpunkt SAP i Malmö stadsfullmäktige och Weber skulle komma att göra detsamma under den senare delen av 1920-talet. Den inledande frågan var således huruvida Kamratens representanter överhuvudtaget skulle ha rätt att delta på mötet. Hade de yttranderätt? Hade de rösträtt? Efter en intensiv debatt beslöt mötet med knapp majoritet att representanterna från Kamraten inte skulle ha rätt att delta i förhandlingarna till dess att det utskott som under mötet skulle behandla frågan om uteslutningen hade sammanträtt. Mötet fortsatte med en diskussion om den sittande styrelsens förvaltning som fick utså en hel del kritik, en diskussion som anges ha varit både långvarig och irriterad. Innan mötet senare på kvällen tog upp frågan om Kamratens uteslutning hade en motion om närvaro-

och yttranderätt för dess representanter redan bifallits av mötet. Weber och Levin kunde sålunda ta plats bland de övriga mötesdeltagarna. Då utskottet som hade haft att behandla Kamratens uteslutning redogjort för sitt arbete kunde de konstatera att lokalförbundet i Malmö enligt deras mening inte hade brutit mot någon av förbudets stadgar. Utskottet var därför av den mening att uteslutningsbeslutet med omedelbar verkan skulle hävas. Detta krav bemöttes av förbundsstyrelsens ordförande som ingående redogjorde för bakgrunden till det fattade beslutet. Den avgörande orsaken bakom styrelsens beslut hade enligt honom varit att den velat förhindra en politisering av polisens fackliga verksamhet. Därefter höll Johan Levin något av ett brandtal där han hävdade att styrelsens uteslutning av Kamraten saknade grund och där han krävde att den liksom föreslagits av utskottet omedelbart skulle upphävas. Han anklagade därefter förbundet för att med nuvarande organisation och inställning vara oförmöget att tillvarata de egna medlemmarnas intressen. Det senare sade han vara den avgörande orsaken till att Kamraten i Malmö tagit steget att ansluta sig till det politiska parti som bäst ansågs kunna tillvarata lokalföreningens intressen.

Kamraten vinner kampen!

I den efterföljande omröstningen beslutade förbundsmötet med 49 röster mot 28 att häva förbundsstyrelsens uteslutningsbeslut. På det hela taget var således Linköpingsmötet ett bittert nederlag för den sittande styrelsen som i och med framgångarna för den tidigare oppositionen kom att ersättas med en helt ny sådan. I en synnerligen tydlig markering över tingens nya ordning valdes Johan Levin till ny ordförande för den nyvalda förbundsstyrelsen. Resultatet av förbundsmötet blev att Svenska Polisförbundet under det tidiga 1920-talet kom att omvandlas från en

intresseorganisation till en kamporganisation och därmed genomgå en tydlig vänsterrörelse. Ett resultat av den nya ordningen var att medlemsavgiften höjdes markant från 1 krona till 18 kronor per år samt att extra uttaxeringar gjordes 1922, 1923, 1925 och 1926, det senare i syfte att skapa en stabilare ekonomisk grund i händelse av arbetskonflikter. Ett annat resultat blev också en ny opposition och utbrytningar från förbundet av medlemmar som betraktade den nya förbundsstyrelsen som 'diktatoriskt' och 'bolsjevistiskt'. På sikt skulle dessa interna strider leda till ytterligare splittringar och uteslutningar. Men genom ett beslut fastslogs även att förbundet inte skulle anslutas till något politiskt parti utan på politisk neutral grund bedriva kampen för medlemmarnas intressen. Kamraten i Malmö förblev (mig veterligen) den enda polisförening som anslutit sig till ett politiskt parti. Kamraten kom att förbli anslutet till den socialdemokratiska arbetarrörelsen fram till 1927 då polisföreningen slutligen uteslöts ur Malmö Arbetarkommun i efterdyningarna av de flera dagar av våldsamma sammanstötningar som i november månad det föregående året ägt rum mellan demonstrerande arbetare och polis i anslutning till en synnerligen bitter arbetskonflikt – de så kallade Mølle-vångskravallerna i Malmö 1926.

Av Stefan Nyzell

Doktorand vid Historiska studier,
Malmö högskola

Pedagogisk förändring – barnträdgårdsrörelsens förtjänst?

Den svenska barnträdgårdsrörelsen stod för en ny form av förskolepedagogik – mer byggd på lekande än traditionell undervisning. Även andra förskolor började efter hand anamma dessa idéer. Men vilken betydelse spelade egentligen barnträdgårdsrörelsen i denna förändring av den svenska förskolepedagogiken?

Engelbrektsgatan 25 i Stockholm är en historisk plats för de svenska förskolorna. Där organiserades nämligen, hemma hos barnträdgårdsledarinnan Anna Warburg, den svenska barnträdgårdsrörelsen i det *Svenska Fröbelförbundet* den 2 april 1918.

Barnträdgårdsrörelsen i allmänhet och Fröbelförbundet i synnerhet har tillskrivits stor betydelse i den svenska förskolans historia. Det arbete som rörelsens medlemmar, däribland systrarna Ellen och Maria Moberg från Norrköping, utförde för att sprida kindergartanpedagogikens budskap brukar framhållas som banbrytande och som ursprunget till vår moderna förskoleverksamhet.

Barnträdgårdsrörelsens fascinerande historia väcker en rad frågor. Vari bestod rörelsens insats för de svenska förskolornas pedagogiska verksamhet? Vilken historisk betydelse hade den? I vilken mån kan den beskrivas som banbrytande eller som det historiska ursprunget till vår moderna förskoleverksamhet?

Kampen för "Saken"

Det arbete som barnträdgårdsrörelsen utförde för att sprida kindergartanpedagogiken i Sverige var utan tvekan omfattande. Många berättelser finns bevarade som beskriver hur

bland annat systrarna Moberg arbetade hårt och självupppoffrande för att nå högt uppsatta mål.

I likhet med det engelska *National Froebel Society* och det tyska *Deutscher Fröbelverband* använde sig den svenska barnträdgårdsrörelsen av olika metoder för att sprida kindergartanpedagogikens evangelium. Vissa sätt att sprida rörelsens budskap, som till exempel radioföredrag, deltagande i utställningar och lek-saksförsäljning, användes endast i mindre omfattning. Andra metoder var vanligare. Till dessa hörde de föredrag som hölls runt om i landet, och möten på nordisk, nationell och lokal nivå. Dessa var utmärkta tillfällen för idéutbyte, och vid dessa arrangemang hölls föreläsningar om bland annat småbarnsgymnastik, rytmik och plastik enligt Dalcroze-metoden och Rudolf Steiners syn på de yngre barnens fostran.

Rörelsens medlemmar medverkade också i olika samtida tidskrifter och man publicerade även ett utbud av småskrifter, däribland en sångbok som författades med benägen hjälp av Alice Tegnér.

Till barnträdgårdsrörelsens viktiga verksamheter hörde seminariet utbildningarna. De första seminarierna inrättades i samband med att barnträdgårdar och privata kin-

dergartens öppnades kring sekelskiftet 1900. Det betydelsefulla med seminarierna låg i att de skapade ett tämligen stort urval av barnträdgårdsledarinnor, som med tiden också fick anställning vid förskolorna. Enligt en enkätundersökning från 1937 hade 29 procent av barnkrubborna anställt personal som var utbildad i någon form av förskolepedagogik.

Var rörelsen banbrytande?

Det står alltså klart att barnträdgårdsrörelsen, med Fröbelförbundet i spetsen, organiserade en mångfacetterad verksamhet för att stötta kindergartanpedagogikens utbredning i Sverige. Men i vilken mån kan man beskriva denna insats som banbrytande?

I sitt arbete med att sprida ett pedagogiskt budskap bröt rörelsen ny mark. Aldrig förr i förskolans historia hade det funnits en aktör som arbetade så brett med att etablera nya pedagogiska arbetsätt. Rörelsen var dock inte banbrytande i betydelsen att det var den som introducerade kindergartanpedagogiken till Sverige. Sådana pedagogiska grepp omnämndes redan på 1850-talet i pedagogiska tidskrifter, och under 1800-talets andra hälft publicerades också ett antal översättningar till

svenska som behandlade det så kallade "Frøbelska systemet".

Var rörelsens barnträdgårdar de första att omsätta detta system i praktisk förskoleverksamhet? Visserligen står det klart att det med rörelsens barnträdgårdar för första gången etablerades ett tydligt alternativ till de småbarnsskolor och barnkrubbor som tidigare varit de dominerande förskoleformerna. Men även bland dessa hade kindergartanpedagogiken vunnit insteg under 1800-talet. Kindergartanpedagogikens praktiska sysselsättningar och lekar hade använts i de svenska småbarnsskolorna under andra hälften av 1800-talet bland annat i form av rörelselekar och olika slags papperspyssel.

När väl kindergartanpedagogiken började spridas, var heller inte rörelsens barnträdgårdar avgörande för denna utveckling. Trots att barnträdgårdarna var den förskoleform där kindergartanpedagogiken fick störst plats, utgjorde barnträdgårdarna bara 27 procent av de svenska förskolorna under 1930-talet. Detta innebar att det faktiskt fanns fler barnkrubbor som hade kindergartanpedagogiskt lekmaterial än vad det fanns barnträdgårdar.

Var rörelsen pådrivande i förskolornas pedagogiska förändring?

Kan då barnträdgårdsrörelsen beskrivas som pådrivande i förskolornas utveckling? I och med rörelsens tämligen omfattande verksamhet fick som sagt de svenska förskolorna en stark aktör som på olika sätt arbetade för en förändring av deras pedagogiska arbetssätt.

Samtidigt får dock rörelsens betydelse som drivande faktor i den svenska förskolans historia inte överdrivas. Det faktum att förskolornas pedagogik förändrades i riktning mot en modern förskolepedagogisk verksamhet under 1900-talets första hälft berodde delvis på att den tidigare dominerande pedagogiska verksamhetsformen – småbarnsskolornas undervisning – hade marginaliserats. Undervisning riktad

mot förskolebarn hade ifrågasatts eftersom det ansågs överanstränga barnen och göra dem brådmogna. Ekonomiska svårigheter och folkskoleväsendets expansion var avgörande skäl till att småbarnsskolornas verksamhet inte utgjorde något egentligt alternativ när barnträdgårdsrörelsen började sprida sitt evangelium vid sekelskiftet 1900. Det innebar att man frågade sig om småbarnsskolornas undervisning verkligen behövdes nu när barnen ändå kunde erhålla undervisning i folkskolornas regi.

Spridningen av förskolepedagogiken var heller ingen enkelriktad process. De svenska förskolorna var inte passiva eller skeptiska mottagare till barnträdgårdsrörelsens pedagogiska idéer, utan de deltog aktivt i den pedagogiska spridningsprocessen. De författade skrivelser, där de efterfrågade mer information om hur barnträdgårdar borde utformas, efterfrågade olika former av tryckt informationsmaterial och strävade också efter att anställa förskolepedagogiskt utbildad personal. Många resor företogs också, för att med egna ögon få se hur en välfungerande förskoleverksamhet såg ut.

Kommunernas insats får slutligen inte glömmas. Genom representan-

ter i förskolornas styrelser, inrättandet av kommunala organisationer och kommunalt övertagande av förskolor fick kommunerna större inflytande över de svenska förskolornas verksamhet. Genom upprättandet av kommunala reglementen och genomförandet av en kommunal inspektion homogeniserades förskolornas verksamhet, och detta kommunala engagemang verkade också för förskolepedagogikens etablering genom att bland annat bidra till att barnträdgårdsledarinnor anställdes.

Avslutande reflektion

Barnträdgårdsrörelsens roll i förskolans historia väcker många frågor om pedagogisk förändring och dess förutsättningar. Vilken betydelse har föreningar och aktörer haft i förskolans historia? Givet andra organisatoriska och ekonomiska förutsättningar, hade de svenska förskolorna utvecklats i en annan riktning? Barnträdgårdsrörelsen ställer också frågor kring vad vi eventuellt kan lära av historien. Vilka möjligheter har t.ex. ett fackförbund eller sammanslutning att förändra historiens gång?

Av Johannes Westberg

Koordinator för Nationella forskarskolan i utbildningshistoria, Uppsala universitet

I målrummet fick barnen utlopp för sin skapande fantasi. Källa SFR.

Alva Myrdal:

Barnuppfostran – vägen till freden!

Ett brev vi hittat i Sveriges Förskollärares Riksförbunds (SFRs) arkiv är från Alva Myrdal. Det är ställt till organisationens föregångare – Sveriges Barnträdgårdslärarinnors Riksförbund – och bjuder in till ett internationellt möte om barnpedagogik. Hur har detta dokument tillkommit, vad är bakgrunden till det?

Brevet är daterat "Genève 12 juni, 1948". Och det framgår att Alva vid den här tiden var ordförande i en organisation vid namn: "World Council of Early Childhood Education: Preparatory Committee". Det uppmanar de svenska barnträdgårdslärarinnorna att delta i en konferens i Prag för internationellt samarbete om förskolepedagogik.

En större förståelse för brevs betydelse och sammanhanget bakom får man om man läser Kaj Fölsters artikel "Barnen Först!". År 1948 hade makarna Alva och Gunnar Myrdal flyttat till Genève. Gunnar för att leda en nybildad organisation inom FN nämligen Economic Commission for Europe (ECE). Hans uppgift var att bistå de

europiska staterna med råd om den ekonomiska politiken. Det var en angelägen uppgift efter det andra världskrigets materiella förstörelse.

Alva och barnens rättigheter

Medan Gunnar sysslade med det ekonomiska ägnade sig Alva åt det sociala. Under den här tiden arbetade hon med frågor kring barnpedagogik och barns rättigheter. Hennes intresse för detta hade börjat långt tidigare. Under sina studieresor tillsammans med Gunnar i USA och England upptäckte Alva de nya pedagogiska strömningar som fanns utomlands med namn som te.x. Jean Piaget och John Dewey. När hon återkom till Sverige såg hon då med nya ögon på den svenska barnpedagogiken. På 30-talet deltog hon i kritiska debatter och skrev boken "Stadsbarn" 1935. Där kritiserade hon barnkrubborna, som hon menade endast vara en förvaringsplats för fattiga barn. Hon ifrågasatte också barnträdgårdarna som hon ansåg vara till för de rikas efterkommande. För att förnya förskolepedagogiken startade hon det Socialpedagogiska Seminariet 1936. Förutom att sprida ny kunskap ville Alva få förskollärarna att känna en yrkesstolthet – förstå att det de gjorde var viktigt.

Alva Myrdals engagemang för förskolan har ofta förbisetts – i biografier och andra redogörelser för hennes livsgärning. Kanske är det av samma anledning som de små barnen, förskolan och de kvinnogrupper som arbetat med dessa barn i alla tider tenderat att glömmas bort?

Alva Myrdal föreläser på Socialpedagogiska Institutet. Copyright Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek (ARAB). Bilden är beskuren.

I alla fall var Alva rektor för Socialpedagogiska Seminariet under tio år – 1936-46 – sex av dessa var krigsår. Det satte givetvis djupa spår. När brevet från Alva skrevs 1948 hade många barn i världen skadats svårt – såväl känslomässigt som fysiskt – av det då nyligen avslutade storkriget.

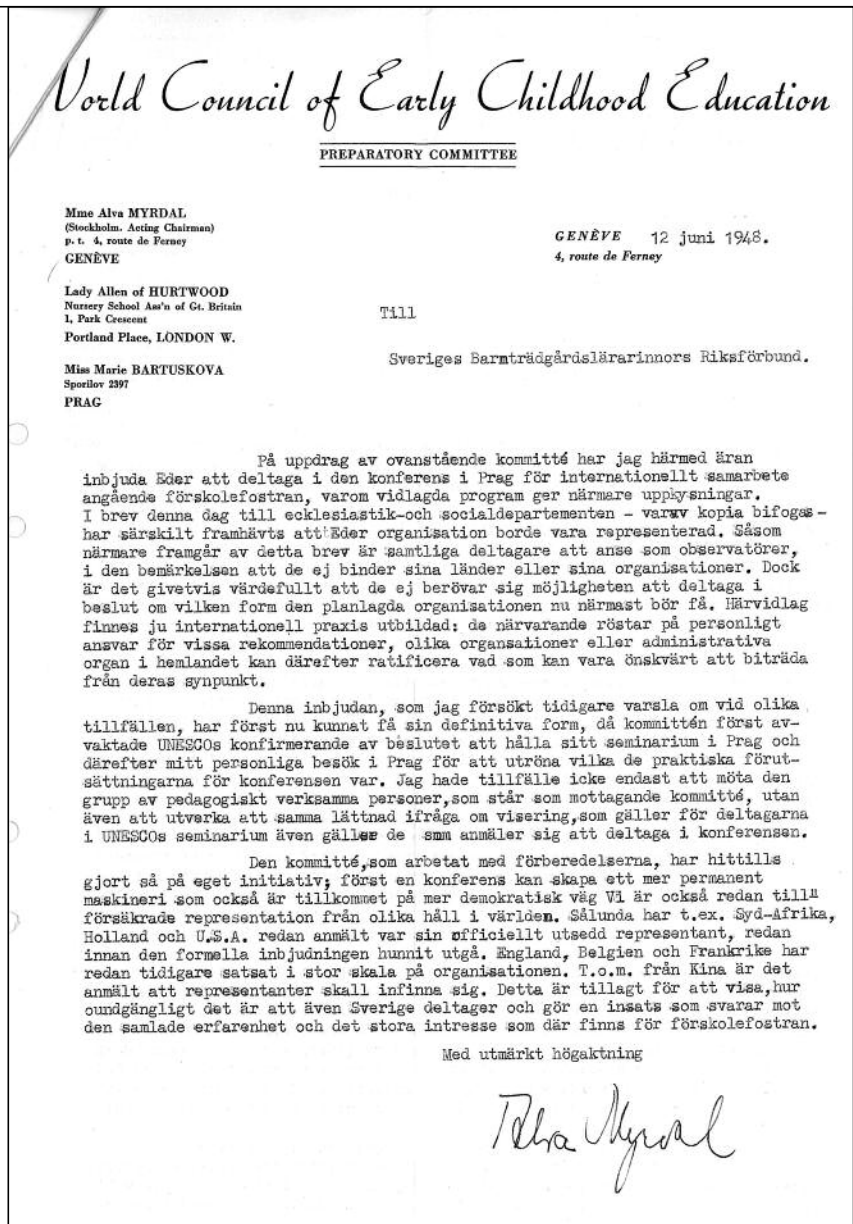
Åren innan brevet skrevs hade hon åkt runt och skapat kontakter för att – tillsammans med andra kvinnor – skapa en ny internationell organisation för barnpedagogik. Och inte bara det: hon ville att organisationen skulle vara ett fredsprojekt. Barnen skulle fostras på ett sätt som främjade mellanfolklig fred och försoning – och ett demokratiskt sinnelag. För att skapa demokratiska, självständigt tänkande människor dög inte det gamla ordspråket: ”det ska böjas i tid det som krokigt ska bli” – för det skulle inte bli krokigt!

Demokratin var alltså viktig, men samtidigt ansågs det väsentligt att även få med personer från den kommunistiska världen i den nya barnpedagogiska organisationen. Det handlade ju om att bygga framtidens fred.

I början fanns det en del motsättningar om den nya organisationens namn. ”World Council of Early Childhood Education” som den hette när brevet skrevs byttes sedan ut mot OMEP (Organisation Mondiale pour l’Education Pré-scolaire). Inte långt innan konferensen planerades – den 30 januari 1948 – hade för övrigt Mahatma Gandhi mördats i Indien. Just i Indien kom Alva senare att arbeta som svensk ambassadör. Gandhi hade fört en kamp med icke-våld under devisen: ”Det finns ingen väg till fred. Freden är vägen”.

Konferensen – en länk mellan barnen och freden

Hur gick det med konferensen i Prag? Visserligen blev Världskonferensen lite försenad men sommaren 1948 kunde den invigas i Tjeckoslovakiens huvudstad. Det kalla kriget hade nyss inletts. Den ömsesidiga misstro detta skapade fortplantade

Inbjudan från Alva Myrdal. SFRs arkiv.

sig till mötet. Det blev delvis mycket konfliktfyllt. De östeuropeiska delegaterna ville ha ett upprop för Världsfreden. Övriga delegater ville istället diskutera småbarnsuppfostran som ett sätt att skapa fredssträvande vuxna. Det östeuropeiska förslaget röstades till slut ned.

Trots motsättningarna var konferensen i Prag ett historiskt steg mot en internationell organisation för barnpedagogik. Detta fattades tidigare inom UNICEF som endast befattat sig med barn från skolåldern och uppåt. Ett år senare hade organisationen vuxit och OMEP skapats. Det är en organisation som fortfarande existerar.

Alva fortsatte efter mötet att engagera sig för barnen och de sociala frågorna. Hon kom att få viktiga poster inom FN. Åren 1951-53 var hon exempelvis chef för UNESCOs socialvetenskapliga avdelning. Hon var den första kvinnan att inneha så höga positioner inom FN.

När jag själv intervjuade Alva Myrdal 1980 – långt efter att brevet skrivits – handlade det om fredsfrågan och kärnvapenedrustning. Hon såg det som viktigt att engagera sig. Att inte – som många väljer att göra – endast cyniskt rycka på axlarna när orätt begås: utan försöka förändra även om det kan se aldrig så svårt ut. Med hennes eget uttryck: ”Det är ►

inte människovärdigt att ge upp”

Alvas arbete för förskolan var inte lika känt för mig då. Det var hennes arbete för freden inte hennes tidigare arbete för barnen som fick mest uppmärksamhet på den tiden. Men i brevet till barnträdgårdslärarinnorna kan vi se båda sidorna av hennes gärning – engagemanget för de små barnen och freden. Fröet till det arbete som ledde till att hon 1982 tilldelades Nobels Fredspris.

Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek (ARAB) förvaltar makarna Myrdals arkiv. Alva har haft stor betydelse för arbetarrörelsen. Men för TAM-Arkiv är det viktigt att påpeka att hon också satt djupa spår i det som kallas ”tjänste”manna”rörelsen. Jag sätter ”manna” inom citationstecken här eftersom de flesta inom Sveriges Förskollärares Riksförbund ju varit kvinnor!

Förskollärarna och deras utbildning var alltså en grundläggande fråga för Alva. Hon menade att det inte var mindre viktigt att ta hand om de små barnen än de äldre. Barnen är livets begynnelse – dess källa. Enligt Alva borde egentligen förskolläraernas utbildning vara normbildande för *alla* lärarutbildningar. Genom en bättre förskolepedagogik skulle – enligt henne – också freden kunna tryggas. De konflikter som uppkom under Pragmötet avskräckte henne inte. Under avslutningen på mötet talade Alva Myrdal och sa:

”Detta kommer att bli en grundbult till fred för alla människor. Vi vet att fred är möjligt!”

Litteratur:

Kaj Fölster. *”Barnen Först!”*. OMEP Nytt, nr 2 2004.

Av Leif Jacobsson

Fil.mag i socialantropologi och medarbetare på TAM-Arkiv

Besök på TAM-Arkiv

Den 22 oktober 2009 fick TAM-Arkiv besök av Kvinnliga Kontoristföreningen (KKF) och SAIT kompetens. Det var en lyckad tillställning där medlemmar av SAIT kompetens (en intresseorganisation för kvinnor som jobbar med språk, administration och IT) fick lyssna till ett föredrag av organisationssociologen Gunilla Forsling om KKF och dess historia.

TAM-Arkiv bevarar ett litet material från KKF. Vad är det för en sammanfattning? När jag kommer till mötet har jag ingen aning. Är det en fackförening? frågar jag en av mötesdeltagarna – KKF:s tidigare ordförande Ulla Kjell. Nej, betonar hon! Någon fackförening är det definitivt inte tal om. Det har varit en intresseförening för kvinnliga kontorister och sekreterare ända sedan dess bildande 1903. Efter att de manliga kontoristerna bildat en förening var det Fredrika-Bremer-Förbundet som tog initiativ till en kvinnlig motsvarighet, får jag veta. Kontoristyrket var ursprungligen ett yrke företrädesvis för kvinnor från de högre samhällsklasserna. Ulla Kjell är först på plan tillsammans med Gunilla Forsling som också hon är medlem i för-

eningen. Ulla Kjell berättar för mig om sitt arbetsliv som kvinnlig kontorist. Det är många platser hon arbetat på. Från början var hon vikarie. Till slut fick hon fast anställning på Sveriges Riksdag – och det innebar en förändring:

– Har man varit vikarie i 30 år var det ju ganska skönt att sluta hoppa! säger hon.

Bakgrunden till mötet på TAM-Arkiv var ett tidigare seminarium på ABF där medlemmar av SAIT Kompetens och KKF mötts. Seminariet handlade om litterära beskrivningar av kontorsyrket och där berättade också Gunilla Forsling om forskningen kring ämnet.

På seminariet uppkom idén att de båda kvinnliga organisationerna skulle besöka TAM-Arkiv.

Gunilla Forsling föreläser om Kvinnliga Kontoristföreningen. Foto:TAM-Arkiv.

Arkivarie Björn Holmberg berättar för medlemmar av SAIT Kompetens och Kvinnliga Kontoristföreningen om TAM-Arkivs samlingar och historia. Foto: TAM-Arkiv.

Efter en stund kommer medlemmarna från SAIT kompetens. Inledningsvis får vi en introduktion till TAM-Arkivs historia och en rundvandring i arkivets lokaler av vår kunnige arkivarie Björn Holmberg. Han visar också arkivmaterial med anknytning till kvinnliga kontorister. Efter detta blir det mat i form av ganska stora mackor.

Sedan kommer vi till huvudpunkten: Gunilla Forslings föredrag om KKF:s historia. Jag får också föreningens Jubileumsskrift "KKF

100 år 1903-2003" i min hand. Denna skrift innehåller artiklar om föreningen. Dessa är delvis av vetenskaplig karaktär men det finns också yrkesminnen berättade av medlemmar i föreningen. Gunilla berättar engagerat om föreningen och de kvinnliga kontoristernas förflutna. Det är ett intressant stycke kvinnohistoria vi får oss till livs. Gunilla berättar om tidigare forskning kring kontorsyrket och nämner exempelvis boken "Kontorsfolket". Det är många förändringar som inträffat i det som tidigare kallades "kontorsflickornas" vardag; från att vara mycket beroende av skrivmaskinen till dagens datorer. Arbetet som "chefens högra hand" – eller med ett mer kritiskt uttryck "kontorsslav" – kunde ibland vara mycket stressigt och leda till arbetsmiljöproblem. Historiskt har arbetet ofta varit ett komplement till kvinnornas hushållsarbete – eller ett yrke man skaffade sig då barnen växt upp. För många kvinnor innebar kontorsyrket ett ökat ekonomiskt oberoende.

TAM-Arkiv bevarar en del yrkesminnen från kvinnliga kontorister som också visas på mötet. Speciellt vår skrift "Spindeln i nätet" intresserar kvinnorna. Boken får gå runt

och många vill ha ett exemplar. Även vår tidning TAM-Revy går runt och uppmärksammas med intresse.

KKF har ett bibliotek, där det finns en intressant boksamling. Där finns såväl skönlitteratur som annan litteratur, exempelvis om kontorsforskning. Gunilla Forsling är en av dem som – i sin forskning – använt sig av KKF:s rika bibliotek.

KKF äger också tillgångar i form av fastigheter och stiftelser. Under lång tid höll man också i förmedling av vikariatsplatser för kvinnliga kontorister. Den sociala dimensionen har tagits på stort allvar av föreningen. Man har ordnat sociala sammankomster och mycket mer. Hur mycket föreningen betytt för sina medlemmar illustreras av att föreningen haft en egen gravplats på Norra kyrkogården. Här har medlemmar – i sin förenings namn – kunnat få en evig vila. Kan vi tänka oss något liknande initiativ idag, t.ex. en gravsten med överskriften: "Här vilar medlemmar i TCO"?

Av Leif Jacobsson

Fil.mag i socialantropologi och medarbetare på TAM-Arkiv

Kvinnliga Kontoristföreningen har en egen gravplats på Norra kyrkogården. Foto KKF.

Anslås på synlig plats

RÅD I INFLUENSATIDER

- 1) Nys inte.
- 2) Hosta inte.
- 3) Håll andan.
- 4) Använd papperstoaletter.
- 5) Tvätta händerna noga efter varje läkarbesök.
- 6) Tafsa inte på kvinnliga butiksbiträden.
- 7) Än mindre på manliga.
- 8) Bli ej sjuk.

Stockholm i november 1957

K. Medicinalstyrelsen

VS Om Ni mot förmodan ändå skulle bli sjuk, så låtsas inte om det. Dra framför allt inte fram saken i större sällskap.

DS

Aktuellt även i år. Ur Gåsblendaren 1957, då influensan hette Asiaten.
Läs mer om Blandaren på sidan 10.

TAM-Arkiv

Post- och besöksadress: Grindstuvägen 48-50. 167 33 Bromma

Telefon växel: 08-54 54 15 60. Telefax: 08-31 71 76

E-post: tam-arkiv@tam-arkiv.se

Hemsida: www.tam-arkiv.se

Postgiro: 487 40 99-7